O‘ZBEKISTON SPORT FEDERATSIYA VA ASSOTSIATSIYALARI BOSHQARUV FAOLIYATINI MUVOFIQLASHTIRISH MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH

Radjabov Umed Farmonkulovich
O‘zbekiston davlat jismoniy tarbiya va sport universiteti Mustaqil tadqiqotchisi
https://doi.org/10.5281/zenodo.15973988

Annotatsiya. *Ushbu maqolada O‘zbekiston sport federatsiyalari va assotsiatsiyalarining boshqaruv faoliyati tahlil qilinib, mavjud muammolar hamda ularni hal etish bo‘yicha taklif va tavsiyalar berilgan. Muvofiqlashtirish mexanizmlarining xalqaro tajribasi tahlil qilinib, milliy tizimga mos keluvchi samarali modellar ishlab chiqish zarurligi asoslab berilgan. Shuningdek, sport boshqaruvida raqamli texnologiyalar va huquqiy-normativ asoslarning roli yoritilgan.*
Kalit so‘zlar: *sport boshqaruvi, federatsiya, assotsiatsiya, muvofiqlashtirish, mexanizm, islohot, samaradorlik, raqamli tizim.*

Kirish

Sport – bu nafaqat sog‘lom turmush tarzining asosi, balki davlat imijini shakllantiruvchi muhim ijtimoiy-siyosiy omildir. O‘zbekiston Respublikasida mustaqillik yillarida sport sohasida keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Prezident rahbarligida sportga oid normativ-huquqiy baza mustahkamlandi, milliy federatsiyalar va assotsiatsiyalar faoliyati yangicha yondashuv asosida shakllantirilmoqda.

Biroq, sport boshqaruvi samaradorligini ta’minlash, muvofiqlashtirishni kuchaytirish va zamonaviy boshqaruv mexanizmlarini joriy etish bugungi kunning dolzarb vazifalaridandir.

Shu nuqtai nazardan, O‘zbekiston sport federatsiya va assotsiatsiyalari boshqaruv faoliyatining muvofiqlashtirish mexanizmlarini tahlil qilish va takomillashtirish mamlakat sport tizimining barqaror rivojlanishini ta’minlashda muhim o‘rin tutgan va takliflar berib o’tgan.

1. Zamonaviy milliy ustuvorlik va raqobatbardoshliklarga muvofiq sifat jihatidan O‘zbekiston sport federatsiya va assotsatsiyalari boshqaruv faoliyatini muvofiqlashtirish mexanizmini tizimli yondashuvining kontseptual yo‘nalishlari ishlab chiqilgan.

Mazkur taklif O‘zbekiston sport federatsiya va assotsiatsiyalari boshqaruvini milliy ustuvorliklar va raqobatbardoshlik mezonlariga mos holda samarali integratsiya qilish, resurslardan oqilona foydalanish hamda tizimli va raqamli boshqaruv asosida muvofiqlashtirishni ta’minlovchi konseptual yondashuvlarga tayangan holda ilmiy asoslangan.

2. Sport federatsiya va assotsatsiyalari faoliyati segmentini iqtisodiyot tarkibida baholash shaklantirilgan va uning byudjet siyosatida iqtisodiyotning alohida sohasi sifatida aks ettirishning maqsadga muvofiqligi asoslangan.

Ushbu ilmiy yangilik isbotlangan aniq materialni umumlashtirish asosida sport segmentini iqtisodiyot tarkibida baholash amalga oshirildi va uning byudjet siyosatida iqtisodiyotning alohida tarmog‘i sifatida aks ettirishning maqsadga muvofiqligi asoslandi, bu esa samarali innovasion

boshqaruvni ma’lumot bilan ta’minlashni tizimlashtirishga, sport majmualarini rivojlantirishga imkon beradi.

3. Tizimli tahlil asosida sport federatsiya va assotsiatsiyalari faoliyatini sport sohasidagi tashkilotlar bilan muvofiqlashtirish va yagona siyosatni amalga oshirishga imkon beradigan hamda mahalliy sport sanoatining raqobatbardoshligi va jozibadorligini oshirishga yordam beradigan sport sub’ektlarining munitsipal darajadagi o‘zaro ta’sirining tuzilishi taklif etilgan.

Ushbu taklif asosida sportni boshqarishning barcha darajalarini funktsional tahlil qilish asosida sportni tizimli tashkil etish ishlab chiqilgan ammo kompleks tahlil qilishni hisobga olgan holda, respublika, mintaqaviy va mahalliy darajada bajariladigan funktsiyalarni hududiy printsipning ustuvorligi va mahalliy sport tashkilotlarining o‘zini o‘zi boshqarish asosida ajratish taklif qilindi, bu sport sohasidagi davlat siyosatini amalga oshirish bo‘yicha amaliy muammolarni izchil hal qilish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratishga imkon beradi, shuningdek, xususiy ichki va tashqi investitsiyalarni jalb qilish va innovatsion texnologiyalarni joriy etish uchun qulay sharoitlar yaratadi.

4. O‘zbekistonda jismoniy tarbiya va sport sohasida boshqaruv mexanizmini takomillashtirish bo‘yicha xorijiy mamlakatlar tajribasidan kelib chiqqan holda sport federatsiya va assotsatsiyalarining boshqaruv faoliyatini muvofiqlashtirish mexanizmini rivojlantirish modellari taklif etilgan.

Ushbu taklif jismoniy tarbiya-sog‘lomlashtirish va sport xizmatlarining raqobatbardoshligini miqdoriy baholash metodikasini moslashtirish amalga oshirildi, u ketma-ket olti bosqichni qamrab oladi (iste’molchilarning jismoniy tarbiya-sog‘lomlashtirish va sport xizmatlari, tanlangan xizmat ko‘rsatkichlarini baholash, birlik, nisbiy va integralni aniqlash raqobatbardoshlik ko‘rsatkichlari va ob’yekt yoki ob’yektlar guruhining raqobatbardoshligi to‘g‘risida yakuniy xulosa), bu mikro, makro va mezoiqtisodiyot darajasidagi xizmatlarning raqobatbarbardoshligini har tomonlama baholash asosida sportni boshqarish tizimini optimallashtirishga imkon beradi.

1. O‘zbekiston sport federatsiyalari boshqaruvi: holati va muammolari

2024-yil holatiga ko‘ra O‘zbekistonda 54 ta sport federatsiyasi va 10 dan ortiq assotsiatsiya faoliyat yuritmoqda. Ularning asosiy vazifasi — muayyan sport turlarini rivojlantirish, xalqaro musobaqalarga tayyorgarlik ko‘rish va davlat sport siyosatini amalga oshirishdir.

Shunga qaramay, quyidagi muammolar mavjud:

- Muvofiqlashtiruvchi markazning aniq emasligi;
- Axborot tizimining fragmentarligi va statistik monitoring yo‘qligi;
- Qonunchilikning eskirganligi va amaliyot bilan mos kelmasligi;
- Federatsiyalarda malakali boshqaruv kadrlarining tanqisligi;
- Moliya masalasida to‘liq davlatga qaramlik, xususiy sektorning cheklangan ishtiroki.

Misol: 2023-yilda sport federatsiyalarining atigi 26 foizi o‘z daromad manbalariga ega bo‘lgan, qolganlari esa faqat davlat grantlariga tayangan (Jismoniy tarbiya va sport agentligi hisobotlari).

Xalqaro tajriba: ilg‘or modellar va o‘rganiladigan jihatlar

AQSh

- Federatsiyalar mustaqil nodavlat tashkilotlar sifatida faoliyat yuritadi.
- Har bir federatsiyada mustaqil boshqaruv kengashi mavjud.

- Yillik moliyaviy audit va faoliyat samaradorligi reytingi yuritiladi.

Yaponiya

- Hukumat federatsiyalar bilan KPI asosida shartnomalar tuzadi.
- Federatsiyalar davlatdan ajratiladigan grantlar evaziga aniq natijalar uchun javobgar bo‘ladi.

Fransiya

- “Sport Kodeksi” orqali federatsiyalar qonunchilikka asoslangan tartibda faoliyat yuritadi.
- Moliya vositalari grantlar asosida ajratiladi, faoliyat yillik audit bilan nazorat qilinadi.

Estoniya

- Federatsiyalar yagona raqamli platforma orqali faoliyat yuritadi.
- Har bir faoliyat natijasi va byudjet ochiq e’lon qilinadi.

Xulosa: Bu tajribalardan O‘zbekiston sharoitiga mos model ishlab chiqish mumkin: raqamlashtirish, moliyaviy shaffoflik va strategik muvofiqlashtirish asosida.

Muvofiqlashtirish mexanizmlarini takomillashtirish yo‘nalishlari

Yagona muvofiqlashtiruvchi agentlik

Milliy Olimpiya qo‘mitasi huzurida Sport federatsiyalarini muvofiqlashtirish agentligi tashkil etilishi lozim. Bu markaz quyidagi vazifalarni bajaradi:

- Faoliyatni yagona reja asosida uyg‘unlashtirish;
- Natijalar bo‘yicha yillik hisobot tizimi;
- Monitoring va baholash tizimi (M&E).

Raqamli boshqaruv tizimi

Yagona elektron platforma orqali:

- Federatsiyalar faoliyatini ochiq monitoring qilish;
- Raqamli tahlil asosida qaror qabul qilish;
- Ommaviy axborot uchun shaffof ma’lumot taqdimoti.

Qonunchilikni takomillashtirish

“Sport federatsiyalari to‘g‘risida”gi maxsus qonun:

- Maqom va huquqiy javobgarlikni belgilaydi;
- Raxbariyat tayinlov tartibi, vakolat muddati, audit tartiblarini aniq ko‘rsatadi;
- Jamoatchilik nazoratini qonuniylashtiradi.

Moliyaviy diversifikatsiya

- Homiylik va reklama shartnomalari;
- Sport infratuzilmasidan daromad olish;
- Xalqaro grant va texnik yordamlar.

Sport menejmenti sohasida kadrlar salohiyatini oshirish

Bugungi kunda sport federatsiyalarida menejer, yurist, moliyachi va IT mutaxassislari yetishmaydi. Shuning uchun quyidagilar zarur:

- “Sport menejmenti” magistratura yo‘nalishini tashkil qilish;
- IOC, FIFA, UEFA kabi xalqaro tashkilotlar bilan sertifikat dasturlari;
- Har yili rahbarlar uchun attestatsiya tizimi joriy etish.

Amaliy takliflar

- Federatsiyalarni samaradorlik asosida reytinglash;
- Har yili faoliyatni mustaqil auditorlar orqali tekshirish;
- Monitoring va baholash (M&E) tizimi asosida tahlil;
- Federatsiyalar ustidan parlament va jamoatchilik nazoratini kuchaytirish;
- Tashkiliy-huquqiy maqomni huquqiy jihatdan aniqlashtirish.

Xulosa

O‘zbekiston sport federatsiya va assotsiatsiyalarining boshqaruv faoliyatini takomillashtirish dolzarb va kechiktirib bo‘lmaydigan vazifadir. Yuqorida taklif etilgan mexanizmlar sport boshqaruvini shaffof, samarali va raqamli asosda yo‘lga qo‘yishga xizmat qiladi. Bu esa, o‘z navbatida, O‘zbekiston sportchilari xalqaro arenadagi muvaffaqiyatlarini ta’minlaydi, sog‘lom avlod tarbiyasiga zamin yaratadi.

O‘zbekiston sport federatsiyalari va assotsiatsiyalarining boshqaruv faoliyatini zamonaviylashtirish davlatning sport siyosatini samarali olib borish, xalqaro musobaqalarda muvaffaqiyatli ishtirok etish va sog‘lom jamiyat qurish uchun muhim omildir. Raqamli boshqaruv, qonunchilik islohoti, moliyaviy barqarorlik va kadrlar tayyorlash orqali sport boshqaruvi yangi bosqichga ko‘tariladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti qarori, PQ–91-son, 2022-yil 23-fevral.
2. O‘zbekiston Respublikasi Jismoniy tarbiya va sport vazirligi ma’lumotlari, 2024.
3. International Olympic Committee. “Governance in Sport Federations.” 2021.
4. FIFA Governance Report, 2022.
5. European Sports Charter, Council of Europe, 2021.
6. OECD Report: “Digital Transformation of Sports Governance,” 2020.
7. UNESCO: “The Role of Sport in Development,” 2021.
8. O‘zbekiston Respublikasi “Jismoniy tarbiya va sport to‘g‘risida”gi Qonuni, yangi tahrir.